

УДК 796.357.2

ЗМІНИ ПОКАЗНИКІВ СТАНУ ПСИХІЧНОГО І ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ-СИРІТ ПІД ВПЛИВОМ ЗАНЯТЬ БЕЙСБОЛОМ

Валентина ЛАЗАРЕВА, Володимир ПРИСТИНСЬКИЙ

*Донецький інститут залізничного транспорту
Слов'янський державний педагогічний університет*

Анотація. У статті наводяться фактори, які визначають ефективність впливу занять бейсболом на формування психічного і духовного стану дітей-сиріт, які навчаються у школі-інтернаті.

Ключові слова: бейсбол, психічний стан, духовний стан, діти-сироти.

Постановка проблеми. Проблема зміцнення здоров'я дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування залишається актуальною в теорії та практиці фізичного виховання, педагогіці, соціальній психології. Для досягнення успіху в її реалізації, необхідно організувати спосіб життя дітей-сиріт у відповідності із закономірностями їх розвитку, розробити ефективні психолого-педагогічні способи впливу на формування особистості дитини, впровадити раціональний режим навчання і проведення активного рекреаційного дозвілля.

Психолого-педагогічні спостереження, що проводяться нами з дітьми-сиротами, які займаються бейсболом у школі-інтернаті № 1 м. Донецька, показали, що регулярні заняття спортом, і зокрема бейсболом, є не тільки достатньо ефективним засобом розвитку фізичних якостей, але мають вагомe значення у соціальній адаптації цієї категорії дітей до суспільного способу життя [5, 6, 10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над проблемою соціалізації особистості дітей-сиріт працюють фахівці різних напрямів [1–4, 7–9, 11, 12]. Проте, наукові роботи і дослідження з даної проблеми були б не повними, якщо б висвітлювали тільки причини поведінкових проявів у поведінці дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, не пошуку ефективних психолого-педагогічних технологій в тому числі й в галузі фізичної культури і спорту. Без ретельної комплексної діагностики неможливо повноцінно визначити багатопричинні прояви девіантної поведінки дитини та розробити конкретну програму, запропонувати найбільш ефективні заходи щодо інтеграції її до суспільних відносин після закінчення школи-інтернату [1, 3, 4].

Так, на думку І.Д. Бежа (2003), стійкість традицій роз'єднання тілесності і культури, внутрішнього світу людини і його зовнішніх проявів, призводять до проблеми відсутності фізичної культури здоров'я. Крім того, не менш важливими соціальними проблемами, наслідком розширення бази для розвитку девіантної поведінки у ситуації, коли тілесно-фізичний розвиток відірваний від інших аспектів становлення особи (перш за все інтелектуального, психічного, морального) [2].

Водночас, І.А. Рудакова, О.С. Ситнікова, Н.Ю. Фальчевська (2005) вважають, що розвиток віри дитини у свої сили, підтримка позитивної самооцінки, формування комунікативних навичок, подолання ізоляції або нерозуміння дитини найближчим оточенням, підвищення гнучкості та терпимості у конфліктних ситуаціях, розвиток сфери відчуттів і підтримка процесів самовизначення і самореалізації, повинні бути предметом особливої уваги з боку педагогів, тренерів, вихователів, психологів [7, 9, 11].

Для пошуку нових і вдосконалення традиційних підходів у реалізації даної проблеми важливими є погляди дослідників щодо формування культури сімейних взаємин

у процесі духовного виховання учнів молодшого шкільного віку шкіл-інтернатів [-] психологічний аналіз основних чинників девіантної поведінки підлітків та проблеми профілактики [8]; вплив занять різними видами спорту на формування особистісних аспектів дітей-сиріт [10, 12].

Слід зазначити, що у сучасній науково-педагогічній літературі достатньо широко репрезентовані різні підходи у системі виховання дітей-сиріт, але вони ще, на наш погляд, не в достатньо повній мірі використовують засоби фізичної культури і спорту як вагомий чинник соціальної дії. Крім того, практично відсутня інформація щодо впливу занять бейсболом, як одного із засобів забезпечення соціальної адаптації дітей-сиріт у процесі перебування у школі-інтернаті [5, 6, 10].

Мета роботи полягає в обґрунтуванні ефективності впливу занять бейсболом на формування психічного і духовного стану дітей-сиріт.

В процесі дослідження були поставлені і вирішувались наступні **завдання**:

1. Вивчення, аналіз й узагальнення даних літературних джерел з даної проблеми.
2. Визначення ефективності впливу занять бейсболом на формування показників психічного і духовного стану дітей-сиріт.

Для вирішення поставлених завдань використовувались наступні **методи дослідження**: теоретичний аналіз даних літературних джерел, педагогічні спостереження, методи психологічної діагностики для врахування типів нервової системи, сприйняття навчального стилю, акцентуації, методи математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. Впродовж 2005–2007 років нами були проведені дослідження, пов'язані з вивченням та експериментальним обґрунтуванням впливу занять бейсболом на формування інтелектуальної, духовної та поведінкової сфери дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківської опіки в умовах їх виховання у школі-інтернаті № 1 м. Донецька [5, 6, 10].

Психологічна діагностика для реалізації індивідуального і диференційованого підходу в роботі з дітьми-сиротами припускала врахування типу нервової системи (ТНС); типу сприйняття (ТС); навчального стилю (НС); типу акцентуації (ТА).

Результати дослідження представляємо у вигляді експрес-аналізу щодо кожної досліджуваної ознаки у дітей зі школи-інтернату, які спрямовано займаються у секції бейсболу.

Ім'я учня – *Сергій К.*; ТНС – сангвінік; ТС – візуальний; НС – конкретно-последовательний; ТА – дистимічний. Основні риси характеру: серйозність, висока моральність, сумлінність, справедливість. Пасивність, песимізм, смуток, уповільненість мислення, «відірваність від колективу». Конфліктні ситуації: ситуації, що вимагають бурхливої діяльності, змін звичного способу життя протипоказана, схильність до невротичної депресії.

Ім'я учня – *Кирило К.*; ТНС – холерик; ТС – кінестетичний; НС – конкретно-розкиданий; ТА – демонстративний; Основні риси характеру: ввічливість, завзятість, акторське обдарування, неординарність. Егоїзм, брехливість, хвалькуватість. Провокує конфлікти, при цьому активно захищається. Конфліктні ситуації: схильність до істеричного замкнене коло спілкування, одноманітна робота пригноблює.

Ім'я учня – *Стас Г.*; ТНС – сангвінік; ТС – аудіальне; НС – конкретно-последовательний; ТА – гіпертимічний (гіперактивний); Основні риси характеру: енергійність, жадає діяльності, оптимізм, ініціативність. Легковажність, схильність до аморальних вчинків, несерйозне ставлення до обов'язків. Конфліктні ситуації: протипоказані монотонність, самота, умови жорсткої дисципліни, постійні моралі можуть викликати гнів.

Ім'я учня – *Владислав З.*; ТНС – меланхолік; ТС – візуальний; НС – абстрактно-розкиданий; ТА – емотивний; Основні риси характеру: жалісливий, радіє чужим невдачам, старанний. Сльозливість, може провокувати напади гніву у невихованих або дратівливий.

Конфліктні ситуації: протипоказані несправедливість, грубість, перебування в оточенні жорстоких людей. Схильний до невротичної депресії, гіпертонії.

Ім'я учня – *Едік Ч.*; ТНС – сангвінік; ТС – кінестетичний; НС – конкретно-розумовий; ТА – демонстративний; Основні риси характеру: ввічливість, завзятість, акторське обдарування, неординарність. Егоїзм, брехливість, хвалькуватість, провокує конфлікти, при цьому активно захищається. Конфліктні ситуації: схильність до істерії, замкненість коло спілкування, одноманітна робота пригноблює.

Ім'я учня – *Олексій К.*; ТНС – флегматик; ТС – кінестетичний; НС – конкретно-послідовний; ТА – дистимічний; Основні риси характеру: серйозність, висока моральність, справедливість. Пасивність, песимізм, смуток, уповільненість мислення, «відірваність від колективу». Конфліктні ситуації: ситуації, що вимагають бурхливої діяльності, звичного способу життя протипоказані. Схильність до невротичної депресії.

Ім'я учня – *Антон М.*; ТНС – холерик; ТС – візуальний; НС – конкретно-послідовний; ТА – циклоїдний; Основні риси характеру: під час періоду підйому настрою вважає себе як людина з гипертимічною акцентуацією, у період спаду – з дистимічною. Конфліктні ситуації: у період спаду загострено сприймає неприємності, має суїцидальні нахили. Бувають випадки маніально-депресивного психозу.

Ім'я учня – *Сергій Т.*; ТНС – холерик; ТС – візуальний; НС – абстрактно-послідовний; ТА – збудливий; Основні риси характеру: поза нападами гніву – сумлінність, акуратність, любов до дітей. Дратівливість, запальність, спалахи гніву і люті, схильність до насильства, жорстокість. Конфліктні ситуації: конфліктність через незначні причини (неадекватна поведінка, зловживання алкоголем, асоціальні вчинки).

Ім'я учня – *Олег Ш.*; ТНС – холерик; ТС – візуальний; НС – абстрактно-розкиданий; ТА – збудливий; Основні риси характеру: поза нападами гніву – сумлінність, акуратність, любов до дітей. Дратівливість, запальність, спалахи гніву і люті, схильність до насильства, жорстокість. Конфліктні ситуації: конфліктність через незначні причини (неадекватна поведінка, зловживання алкоголем, асоціальні вчинки).

Ім'я учня – *Руслан Ф.*; ТНС – флегматик; ТС – аудіальний; НС – конкретно-послідовний; ТА – педантичний; Основні риси характеру: сумлінність, акуратність, серйозність, рівний настрій. Формалізм, поміркованість, прагнення перекласти прийняття важливого рішення на інших. Конфліктні ситуації: ситуація особистої відповідальності за певну справу, недооцінювання особистих надбань; схильність до нав'язливості, самовпевненості.

Ім'я учня – *Петро К.*; ТНС – сангвінік; ТС – аудіальний; НС – абстрактно-послідовний; ТА – дистимічний; Основні риси характеру: серйозність, висока моральність, сумлінність, справедливість. Пасивність, песимізм, смуток, уповільненість мислення, «відірваність від колективу». Конфліктні ситуації: ситуації, що вимагають бурхливої діяльності, звичного способу життя протипоказані. Схильність до невротичної депресії.

Ім'я учня – *В'ячеслав Ш.*; ТНС – флегматик; ТС – візуальний; НС – конкретно-розкиданий; ТА – гіпертимічний (гіперактивний); Основні риси характеру: енергійність, активна діяльність, оптимізм, ініціативність. Легковажність, схильність до аморальних вчинків, несерйозне ставлення до обов'язків. Конфліктні ситуації: протипоказані монолітність, самота, умови жорсткої дисципліни, постійні моралі викликають гнів.

Ім'я учня – *Андрій К.*; ТНС – меланхолік; ТС – візуальний; НС – конкретно-розкиданий; ТА – дистимічний; Основні риси характеру: серйозність, висока моральність, сумлінність, справедливість. Пасивність, песимізм, смуток, уповільненість мислення, «відірваність від колективу». Конфліктні ситуації: ситуації, що вимагають бурхливої діяльності, зміна звичного способу життя протипоказані. Схильність до невротичної депресії.

Ім'я учня – Олександр Б.; ТНС – холерик; ТС – візуальний; НС – конкретно-реалістичний; ТА – демонстративний; Основні риси характеру: ввічливість, завзятість, акторське обдарування, неординарність. Егоїзм, брехливість, хвалькуватість. Провокує конфлікти, при цьому активно захищається. Конфліктні ситуації: схильність до істерик. Замкнене коло спілкування, одноманітна робота пригноблює.

Таким чином нами було проаналізовано показники психічного і духовного стану дітей-сиріт 10-12 років, які вчаться в школі-інтернаті за методикою девіантної поведінки. У зв'язку з цим, видається можливим зазначити, що до закінчення педагогічного експерименту практично всі показники у групах мали тенденцію до позитивної зміни. Проте в групі дітей, які не займаються бейсболом динаміка показників була дещо нижчою порівняно із групою тих, що займаються у спортивній секції (рис. 1).

Так, найбільш значні зміни були відзначені у показниках, які характеризують владу або агресивності (у середньому на 3,31 бали в експериментальній групі), а також схильності до ризику (у середньому на 2,46 бали в експериментальній групі).

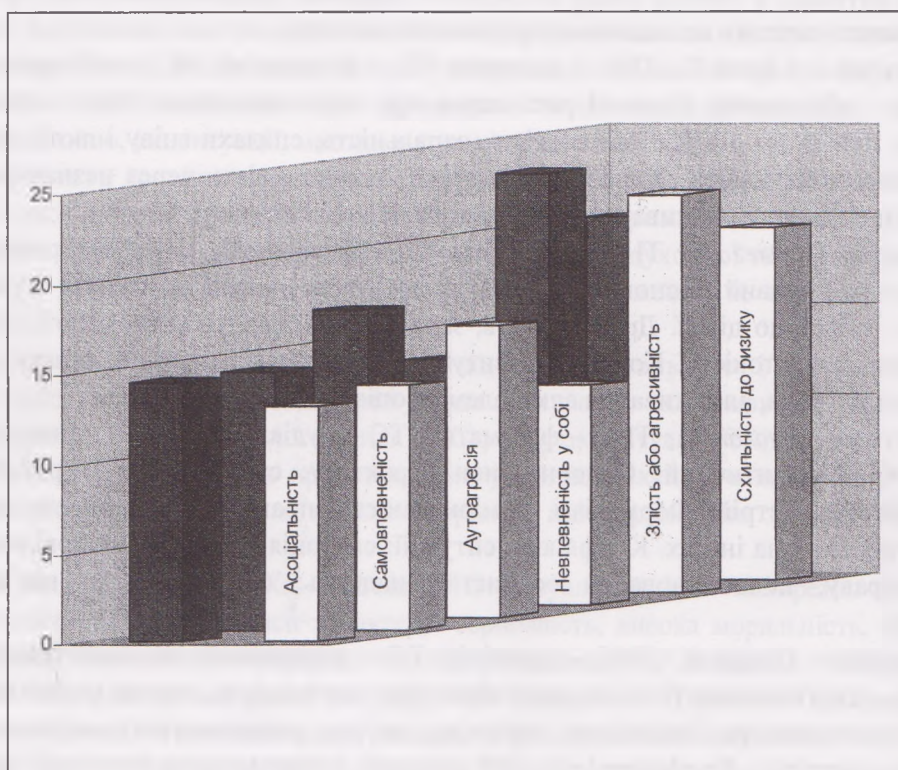

Рис. 1. Динаміка показників психічного і духовного стану дітей-сиріт 10-12 років протягом педагогічного експерименту (у балах)

- Примітки: 1. - займаються в секції бейсболу;
 ■ 2. - займаються за традиційною програмою.

Висновки

1. Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблеми свідчать, що в суспільстві залишаються достатньо актуальними соціальні аспекти, що стосуються розуміння поняття культури здоров'я людини. Особливо негативно вони виявляються в ситуації, коли тілесно-фізичний розвиток відірваний від формування інтелектуально-психічного і духовного виховання молодого покоління.

2. Заняття різноманітними видами спорту, у тому числі й бейсболом, який набув все більшої популярності серед дітей і підлітків, сприяють зниженню асоціальних проявів і агресії у молоді, підвищенню впевненості в собі.

Перспективою подальших досліджень у даному напрямі вважаємо можливість вивчення і реалізацію конкретних завдань інтегральної підготовки дітей, що займаються у школі бейсболу, на кожному етапі навчально-тренувального процесу з метою адаптації дітей, що розвиваються, особистісних якостей юного спортсмена до соціально-педагогічних чинників самостійного життя.

Список літератури

1. Айхорн А. Трудный подросток / А. Айхорн. – М.: Апрель Пресс, изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001. – 304 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості / І.Д. Бех: у 2 кн. Кн. 2: Особистісно-педагогічний підхід: науково-практичні засади. – К.: Либідь, 2003. – С. 215 – 225.
3. Букова Л., Агапов Д. Розвиток навичок психорегуляції в учбово-тренувальному процесі юних бейсболістів / Л. Букова, Д. Агапов // Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. – Л.: НВФ Українські технології, 2006. – Вип. 10. – Т. 4. – С. 41–46.
4. Зайцева Г.П. Школа важковиховуваних підлітків / Г.П. Зайцева. – К.: Рад. школи, 1991. – 120 с.
5. Лазарева В.Г., Пристанський В.М. Бейсбол як засіб психологічної та соціально-педагогічної адаптації дітей-сиріт у школі-інтернаті № 1 м. Донецька / В.Г. Лазарева, В.М. Пристанський // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. – 2006. – Вип. 35. – С. 470–472.
6. Лазарева В.Г., Пристанський В.Н. Современный подход к развитию волевых качеств у детей-сирот средствами игры в бейсбол / В.Г. Лазарева, В.Н. Пристанский // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наук. моног. / за ред. проф. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (ХХІІІ). – 2006. – Вип. 10. – С. 105–117.
7. Михайлюк О. Рівень адаптивності та адаптації школярів у мікросоціальному середовищі як компонент здоров'я / О. Михайлюк // Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. – Л.: НВФ Українські технології, 2006. – Вип. 10. – Т. 3. – С. 78–82.
8. Пенькова С.Н., Быстрова Ю.А. К вопросу о социальной адаптации подростков с эмоциональными нарушениями / С.Н. Пенькова, Ю.А. Быстрова // Вісник Луганського національного педагогічного університету ім. Т. Шевченка: зб. наук. пр. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – № 13 (93). – С. 160–165.
9. Ригель О. Психологічний аналіз основних чинників девіантної поведінки підлітків та проблеми їхньої профілактики // Реалізація здорового способу життя – сучасні педагогічні моног. / за заг. ред. М. Лук'яненка, А. Матвеева, А. Подольски, Ю. Шкретія. – Львів: КОЛО, 2007. – С. 244–248.
10. Пристанський В., Лазарева В., Пристанська Т. Особливості розвитку психологічної стійкості дітей-сиріт у процесі занять бейсболом / В. Пристанський, В. Лазарева, Т. Пристанська // Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. Анотації, зміст та статистичні індекси. – Л.: НВФ Українські технології, 2007. – Вип. 11. – Т. 4. – С. 213–214.
11. Рудакова И.А., Ситникова О.С., Фальчевская Н.Ю. Девиантное поведение / И.А. Рудакова, О.С. Ситникова, Н.Ю. Фальчевская. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2005. – 156 с.
12. Хлебцевич К.В., Єфименко П.Б. Вплив занять боксом на формування особистісних якостей дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наук. моног. / за ред. проф. Єрмакова С.С.: Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2007. – № 5. – С. 36–39.

ИЗМЕНЕНИЕ ПОКАЗАТЕЛЕЙ СОСТОЯНИЯ ПСИХИЧЕСКОГО И ДУХОВНОГО РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ-СИРОТ ПОД ВЛИЯНИЕМ ЗАНЯТИЙ БЕЙСБОЛОМ

Валентина ЛАЗАРЕВА, Владимир ПРИСТИНСКИЙ

*Донецкий институт железнодорожного транспорта
Славянский государственный педагогический университет*

Аннотация. В статье представлены факторы, которые определяют эффективность влияния занятий бейсболом на формирование психического и духовного состояния сирот, которые учатся в школе-интернате.

Ключевые слова: бейсбол, психическое состояние, духовное состояние, сироты.

CHANGING OF INDICATORS OF PSYCHICAL AND SPIRITUAL DEVELOPMENT OF CHILDREN-ORPHANS STATUS AT THE BASEBALL LESSONS

Valentyna LAZAREVA, Volodymyr PRYSTYNSKYY

*Donetsk Institute of Railway Transport
Slavyansk State Pedagogical University*

Abstract. The factors, which determine the efficiency of influencing at the baseball lessons on forming the mental and spiritual condition of children-orphans which study boarding-school have been investigated in the article.

Key words: baseball, mental condition, spiritual condition, children-orphans.